Tolunay A, Korkmaz M, Alkan H, Filiz S , 2001. Eğirdir Yöresi Orman Kaynaklarının Yöresel Ekonomiye ve Kalkınmaya Katkıları . 1. Eğirdir Sempozyumu, 31 Ağustos-1 Eylül, 2001, s. 825-836, Isparta.

EĞİRDİR YÖRESİ ORMAN KAYNAKLARININ YÖRESEL EKONOMİYE VE KALKINMAYA KATKILARI

Yrd. Doç. Dr. Ahmet TOLUNAY
Arş. Gör. Mehmet KORKMAZ
Arş. Gör. Hasan ALKAN
Arş. Gör. Serap FİLİZ
Süleyman Demirel Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Ekonomisi Anabilim Dalı
Doğu Kampüsü-Çünür-ISPARTA

ÖZET

Bu bildiri; Eğirdir İlçesi 'nin sahip olduğu orman kaynaklarının durumunu ortaya koyarak, orman kaynaklarının verimli bir şekilde işletilmesini ve ormancılık uygulamalarının yöresel kalkınmayı sağlayacak şekilde formüle edilmesi üzerinde irdelemelerde bulunmaktadır. Bildiride, Eğirdir Yöresi 'nde orman köylerinde yaşayan insanların sosyoekonomik özellikleri ve kalkınmışlık açısından durumları ortaya konulmuştur. Orman kaynaklarının ve ormancılık uygulamalarının yöresel ekonomiye ve kalkınmaya katkıları; orman ana ve yan ürünleri üretimi, ormancılık çalışmalarından elde edilen gelir ve istihdam ve orman kaynaklarının turizm açısından sağladığı katkılar olarak incelenmiştir. Orman kaynaklarının özellikle turizm açısından önemli katkısı olduğu ortaya çıkmıştır.

1.GİRİŞ

Ormancılık; ormanların varlıklarını korumak, gerekince artırmak, bunlardan topluma sürekli bir biçimde ve bol ölçüde hasılat ve kollektif hizmetler sağlamak amaçlarıyla yapılan planlı, rasyonel ve teknik çalışmaların tümüdür ([1]). Ormancılık üretimi; ağaçlar ve diğer bitkisel varlıkların *"biyolojik olarak büyüme ve gelişmeleri"* ya da *ağaç servetinin yıllık artımı* şeklinde oluşmaktadır. Asli olarak ağaç serveti artımı ya da daha somut bir deyişle *"odun hammaddesi üretimi"* olarak belirtilebilecek bu üretim, insanların çeşitli gereksinimlerini karşılayabilmektedir. Ormancılık üretimi ile elde edilen odun ürününün 6000'in üzerinde kullanım alanı olması, bu üretim alanının insanlar için ne ölçüde önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Zaten, insanoğlunun orman kaynaklarına yönelik ilk ilgisi *"odun hammaddesi üretimi"* yönünde olmuştur. Bir etkinlik ya da aktivite olarak *"ormancılık",* ilk uygulamalarında orman kaynaklarını odun hammaddesi üretimini gerçekleştirecek şekilde ele alınmış ve uygulanmıştır.

Orman kaynaklarının biyolojik üretimi sadece odun hammaddesi üretimi ile sınırlı kalmamaktadır. Orman kaynaklarında odun hammaddesinin yanında, yine ekonomik değeri olan çeşitli orman yan ürünlerinin *(kabuk, reçine, palamut, çam fıstığı, mazı, sığla yağı, yaprak, kök, otsu bitkiler vb. gibi)* üretimi de yapabilmektedir. Bunlar asli ağaç türlerinin yanında, orman ekosistemi içinde yetişen ve insanların çeşitli gereksinimlerini karşılayan ürünlerdir. Orman ekosistemlerinin üretim potansiyeli içerisinde bulunan bu ürünler, *fiziksel değerler ile ölçülebilmekte (m^3, ster, ton, kg, litre, vb. gibi), pazar fiyatları* oluşabilmektedir.

Orman kaynaklarının asli ve tali orman ürünleri üretimi yanında, yine ormancılık üretimi olan, fakat ekonomik anlamda mal üretiminden ziyade *"hizmet üretimi"* olarak tanımlanan üretim şekli de bulunmaktadır. Bu üretim aslında orman ekosistemlerinin yerine getirebildiği fonksiyonel görevlerdir.

([1]) ÖZDÖNMEZ, M. ve Arkadaşları, 1996., *Ormancılık Politikası Ders Kitabı,* İ. Ü. Orman Fakültesi Yayınları, İ.Ü. Yayın No: 3968, O.F. Yayın No: 435, İ. Ü. Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul.

Tarihsel gelişme süreci içinde, insanların orman kaynaklarından beklentileri farklı şekillerde oluşmuştur. Önceleri ilk insanlar tarafından sadece barınma ve beslenme ortamı görülen orman ekosistemleri; dünya nüfusunun artışı, endüstrileşme ve kentleşme sonucunda geniş bir yelpazeye yayılan insan ihtiyaçlarını karşılamak durumunda kalmıştır. Zaman içerisinde orman kaynaklarına yönelik toplumsal talepler, toplumsal değişim ile birlikte çeşitlenmiş ve gelişmiştir. Toplumsal değişimlerin, ülkelerin gelişmişlik ölçütü ile yakın ilgisi bulunmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde (GÜ) orman kaynaklarına yönelik toplumsal taleplerin değişimi hızlı bir şekilde olmuştur. Bugün GÜ 'lerde orman kaynaklarına yönelik toplumsal talepler, orman ekosistemlerinin hizmet üretimine tahsis edilmesinde yoğunlaşmıştır. Az gelişmiş ülkelerde (AGÜ) orman kaynaklarının kullanım şekli, orman ekosistemlerinin ülke kalkınmasında özellikle kırsal yörelerin kalkınmasında aldığı görevler çerçevesinde belirlenmektedir. Fakat günümüzde birçok AGÜ 'de yaşanılan ormansızlaşma ve çevre sorunları bu kaynağın önemini ortaya koymuş, kendisinden beklenilen faydaların klasik mal ve hizmet üretimi anlamında değil, onun doğal dengesinin korunması yönünde olacağını göstermiştir.

Ülkemizde orman kaynaklarına yönelik toplumsal taleplerin değişimi ve gelişimi, diğer ülkelerle benzer nitelikler taşımaktadır. Fakat ülke nüfusunun % 41'nin kırsal yörede yaşaması ve % 47' sinin geçimini tarımsal üretimden sağlaması, orman kaynaklarının ülke kalkınma çabalarında ve kırsal kalkınma uğraşlarında kullanılması gereğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle kırsal yörede özellikle orman köylerinde yaşayan nüfusun orman kaynaklarına yönelik talepleri ile kentsel çevrede yaşayan nüfus kitlesinin talepleri arasında farlılıklar bulunmaktadır. Kentsel çevrede orman ekosistemlerinin kullanımına yönelik toplumsal taleplerin, orman kaynaklarında odun hammaddesi ve çeşitli orman yan ürünlerinin üretimi olarak oluşmadığı ve değişime uğrayarak hizmet üretimine yöneldiği görülmektedir. Ülkenin gelişimine paralel olarak kentsel çevrede bulunan toplum kesitinde ormanların hizmet üretimi talebi ağırlık kazanmıştır. Fakat, kırsal çevrede bulunan insanların orman kaynaklarından beklentileri hala *yapacak ve yakacak odun, otlatma alanı ve besin değeri olan orman yan ürünlerinin* sağlanması şeklindedir([2]).

Bunların yanında ülkenin kalkınma öncelikleri çerçevesinde, orman ekosistemlerinin kullanımına yönelik farklı taleplerde oluşmaktadır. Örneğin orman kaynakları; çevreye estetik ve doğal güzellik sağlamaları nedeniyle, turizm sektörü için *"turistik alt yapı"* olarak görülmektedir.

Orman kaynaklarından sağlanan hizmetlerin en somut örnekleri, korunan alan statüsüne sahip milli park, tabiat parkı, tabiatı koruma alanı, tabiat anıtı ve orman içi dinlenme yerleri olarak sıralanabilir. Bu alanlarda rekreasyon, turizm, doğa koruma, biyolojik çeşitlilik, gen kaynağı, peyzaj, kültürel ve moral gelişme bilimsel araştırma, gelir ve istihdam yaratma şeklinde özetlenebilecek çok boyutlu fayda elde edilmektedir. Özellikle kentleşen, nüfusu artan, doğal kaynakları tahrip edilmekte olan, sanayileşen toplumlar ve bu bağlamda Türkiye için, ormancılık sektörünün içinde veya dışında olsun, üretim faktörlerinin verimli kullanılması ile sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi anlamında bu hizmetlerin önemi giderek büyümektedir ([3]).

Orman kaynaklarının turizm sektörüne sağladığı katkılar incelendiğinde, bunların iki boyutlu olduğu görülmektedir:

- ***Orman Kaynaklarının Turizm Sektörüne Turistik Tesis Kurulması Amacı İçin Tahsis Edilmesi***: Türkiye'de turizm sektörü büyük bir hızla gelişen ve dış ödemeler dengesine en büyük katkıyı sağlayan 2. sektör durumundadır. Turizmin gelişmesine etkili olan faktörler bir bütün halinde düşünülmelidir. Bu faktörlerin en önemlileri, sahillerimizin temizliği, doğanın sunduğu çeşitlilik ve görsel zenginlikler, tarihsel kalıntılar, alt yapı tesisleri... vb olarak örneklendirilebilir. Fakat kolayca

([2]) TOLUNAY, A., 1998., Sosyal Ormancılık ve Türkiye Açısından Önemi, İ. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü'nde hazırlanmış olan doktora tezi (Basılmamıştır), İstanbul.
([3]) GERAY, U., 1995, *"Orman Kaynaklarının Yönetimi",* Ulusal Çevre Eylem Planı, DPT, Ankara

tahmin edilebileceği gibi orman kaynakları turizmin adeta vazgeçilmez bir ögesi ve gerçek alt yapısıdır. Nitekim son 15 yıl içerisinde turistik tesis kurmak amacıyla, asıl olarak orman rejimine giren alanlar üzerinde izin ve irtifak hakkı tesis edilmiştir. Ancak orman kaynaklarının bu yönde kullanılması, doğal dengeleri bozan ve görsel güzelliklerin kaybolmasına neden olan uygulamalar olmuştur ([4]).

- ***Orman Kaynaklarında Doğaya Dayalı veya Doğayla Bütünleşik Olarak İfade Edilebilen Doğa Turizmi (Ekoturizm) Etkinliklerinin Gelişmesi:*** Doğa turizmi etkinlikleri; çevreye saygı ve duyarlılığın artması ve turizm taleplerinin değişimi yoluyla doğal kaynaklara yönelik saygılı, tahribatsız veya en az tahribatla gerçekleştirilen ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını amaçlayan turizm etkinlikleri olarak tanımlanmaktadır ([5]). Dünyada, özellikle 1950'li yıllardan itibaren sanayi sektörünün yanında hizmet sektörünün de gelişmesi ve hizmet sektöründe çalışan kitlenin bedenlerinin yanında beyinlerini de dinlendirme isteklerinin artması, kırsal yörelerden kentlere doğru olan göçlerin de etkisi ile kentlerde oluşan nüfus artışları ve çevresel sorunların artışı, kentlerde yeşil alanların azalması, insanları bulundukları yerlerin dışındaki ekzotik kültürleri ve doğal kaynakları tanıma isteklerinin artışı gibi nedenlerle doğa turizmi etkinliklerine olan talep artmış ve artmaya devam etmektedir ([6]).

Orman kaynaklarının, yöresel bazda kırsal yoksulluk ve fakirliğin azaltılmasında önemli bir fonksiyonu vardır. Son yıllarda orman kaynakları sadece biyolojik varlıklar ya da biyolojik ilişkileri olan ekosistemler olarak düşünülmemekte, bu varlığın içerisine sosyal varlık olarak insan unsuru da dahil edilmektedir. Sosyal varlık olarak yöre insanlarının orman ekosistemleri ile ilişkileri ve orman kaynaklarından beklentileri araştırılmakta, ortaya çıkarılan sonuç çerçevesinde ormancılık uygulamaları, yöresel kalkınmayı sağlayacak şekilde yapılmaktadır. Bu bildiride bu anlayış içerisinde *"Eğirdir Yöresi Orman Kaynaklarının Yöresel Ekonomiye ve Kalkınmaya Katkıları"* irdelenmiştir.

2. EĞİRDİR YÖRESİ ORMAN KAYNAKLARI

Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü 'nün genel alanı 200 949 Ha. 'dır. Bu alanın 90 860 Ha. 'ı açıklık olup, Eğirdir İlçesi bazındaki orman alanı miktarı 110 089 Ha.'dır. Bu alan Türkiye'nin sahip olduğu orman alanı miktarının % 0.5'ini oluşturmaktadır. Bu alan içerisindeki verimli orman alanı miktarı 39 976 Ha.' dır. Ülkemizin diğer yörelerinde olduğu gibi, Eğirdir İlçesi 'nin sahip olduğu 70 113 Ha. orman alanı verimsiz ve bozuk nitelikte olup, bu açıklamalara ait bilgiler Tablo (1) 'de verilmiştir.

Tablo (1) Eğirdir Yöresi Orman Varlığı *(Alan Olarak)*

Koru Ormanı			Baltalık Ormanı			GENEL TOPLAM		
Normal (Ha.)	**Bozuk (Ha.)**	**Toplam (Ha.)**	**Normal (Ha.)**	**Bozuk (Ha.)**	**Toplam (Ha.)**	**Normal (Ha.)**	**Bozuk (Ha.)**	**Toplam (Ha.)**
39 285	63 672	102 957	691	6 441	7 132	39 976	70 113	110 089

Kaynak: Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü Kuruluş Dosyası, 2000, Eğirdir.

Eğirdir Yöresi 'nin sahip olduğu orman alanının koru ormanı ve baltalık ormanı olarak incelendiğinde; 102 957 Ha. koru ormanı (% 94) ve 7 132 (% 6) Ha. balalık ormanın var olduğu ortaya çıkmaktadır. Tablo (2) 'de koru ve baltalık ormanlar alansal olarak verilmiştir. Bu alanlar oransal olarak incelendiğinde, Eğirdir Yöresi orman kaynaklarının gerçek durumu ortaya çıkmaktadır.

([4]) GERAY, U., 1995, *"Orman Kaynaklarının Yönetimi",* Ulusal Çevre Eylem Planı, DPT, Ankara
([5]) ÖZKAN, B.,M., 1995, "Ekoturizm Politikası", İnsan ve Çevre Dergisi, Eylül Sayısı, Ankara
([6]) NEYİŞÇİ, T., 1998, *"Batı Akdeniz Kıyılarının Taşıma Kapasitesi ve Ekoturizm",* Türkiye Kıyıları 98, Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları II. Ulusal Konferansı, 22-25 Eylül, Kıyı Alanları Yönetimi Milli Komitesi ODTÜ, Ankara

Tablo (2) Eğirdir Yöresi Orman Varlığı *(Oransal Olarak)*

Koru Ormanı			Baltalık Ormanı			GENEL TOPLAM		
Normal (Ha.)	**Bozuk (Ha.)**	**Toplam (Ha.)**	**Normal (Ha.)**	**Bozuk (Ha.)**	**Toplam (Ha.)**	**Normal (Ha.)**	**Bozuk (Ha.)**	**Toplam (Ha.)**
% 38	% 62	% 100	% 1	% 99	% 100	% 36	% 64	% 100

Kaynak: Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü Kuruluş Dosyası, 2000, Eğirdir.

Eğirdir Yöresinin sahip olduğu koru ormanlarının % 38 'i (39 285 Ha.) normal kuruluşta, % 62 'si (63 672 Ha.) bozuk vasıflıdır. Bu rakamlar normal kuruluştaki koru ormanlarının çok az bir kısmının iyi nitelikte sağlıklı ormanlar olduğunu göstermekte olup, Türkiye ortalamalarının çok altındadır. Çünkü, Türkiye orman varlığı düşünüldüğünde koru ormanlarının % 56'sı normal kuruluşta, % 44' üde bozuk kuruluştadır. Öte yandan Eğirdir Yöresi 'nin sahip olduğu baltalık ormanlar, nitelikleri açısından incelendiğinde; % 1 'inin normal kuruluşta, % 99 'unun ise bozuk ve verimsiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum baltalık ormanlarının neredeyse tamamında ormancılık üretiminin yapılamadığını, üretim faktörlerinin atıl kapasitede olduğunu göstermektedir. Yine Tablo (2)' den görüleceği üzere Eğirdir Yöresi 'nin genel orman alanının % 36 'ü normal kuruluşta, % 66 'sı ise bozuk vasıftadır. Yani, Eğirdir Yöresi orman alanının ancak 1/3 'ü verimli orman olarak işletilmektedir. Geriye kalan alanlar ise, gerek Türkiye ve gerek Eğirdir ekonomisine hiçbir katkı sağlamamaktadır.

Eğirdir Yöresi orman kaynaklarının, doğa turizmi etkinlikleri açısından, kaynak değerleri itibariyle zengin olduğu görülmektedir. Bu kaynaklar, 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu 'na göre, korunan alan statüsüne alınmıştır. Eğirdir ve çevresinde bulunan korunan alanlar, alan, ilan tarihi ve özellikleri itibariyle Tablo (3) 'de gösterilmiştir.

Tablo (3) Eğirdir ve Çevresi Korunan Alanları ([7])

Adı	Alanı (Ha)	İlan Tarihi	Özelliği
Kovada Gölü Milli Parkı	6534,0	1970	Tabii bitki ve hayvan topluluklarının bulunması, manzara güzelliği
Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı	1300,5	1987	Türkiye'ye has bir tür olan Kasnak Meşesi'nin en iyi doğal yayılış alanı
Yazılı Kanyon Tabiat Parkı	600,0	1989	Bitki örtüsü, yaban hayatı özelliği ile manzara güzelliği ve tarihi değerler

Eğirdir Yöresi ormanlarında doğal olarak yetişen ağaç türleri açısından zengin bir kompozisyona sahiptir. Yörede iğne yapraklılardan; ardıç *(Juniperus exelsa, Juniperus foetidissima)*, kızılçam *(Pinus brutia)*, karaçam *(Pinus nigra)*, toros göknarı *(Abies cilicia)*, sedir *(Cedrus libani)*, adi servi *(Cupresus sempervirens)*, geniş yapraklı ağaç türlerinden; akçaağaç *(Acer platanoides, Acer hyrcanum, Acer tataricum)*, ceviz *(Juglans regia)*, çınar *(Platanus orientalis)*, karaağaç *(Ulmus minor)*, kavak *(Populus tremula, Populus nigra, Populus alba)*, kestane *(Castanea sativa)*, meşe türleri *(Quercus vulcanica, Quercus infectoria, Quercus robur, Quercus cerris, Quercus coccifera, Quercus ithaburensis)*, sığla *(Liqiudambar orientalis)* , söğüt *(Salix alba, Salix fragilis)* bulunmaktadır.

([7]) ÖZDÖNMEZ, M. ve Arkadaşları, 1996., *Ormancılık Politikası Ders Kitabı*, İ. Ü. Orman Fakültesi Yayınları, İ.Ü. Yayın No: 3968, O.F. Yayın No: 435, İ. Ü. Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul.

3. EĞİRDİR YÖRESİ ORMAN KÖYLERİNİN SOSYOEKONOMİK YAPISI VE KALKINMIŞLIK AÇISINDAN DURUMLARI

Orman kaynakları ve ormancılık uygulamaları yanında, Eğirdir İlçesi 'nin ormancılıkla ilgili demografik ve sosyoekonomik yapısını da incelemek gerekmektedir. Isparta İlinin 1997 nüfus sayımına göre il merkezinde 126 196, ilçelerde 260 325, köy-kasabalarda 196 096 olmak üzere toplam 456 421 nüfusa sahip olduğu tespit edilmiştir. Eğirdir İlçesi 'ne ait nüfus miktarları, bucak ve köy sayılarının incelendiğinde Tablo (4) 'deki gibi bir görüntü karşımıza çıkmaktadır. Tablo (4) 'den de görüleceği üzere 2000 yılı nüfus verileri çerçevesinde, Eğirdir İlçesi nüfus miktarı; 41 563' dir. Merkez ilçe ve kasaba nüfusu; 24 537 *(% 59)*, köy nüfusu ise; 17 026 *(%41)* olmaktadır. İlçede 4 kasaba ve 27 köy bulunmaktadır.

Tablo (4) Eğirdir İlçesi, Bucak ve Köy Sayısı (2000)

Toplam nüfus	41 563
Merkez ilçe ve kasaba nüfusu	24 537
Köy nüfusu	17 026
Bucak ve köy sayısı	31
Bucak sayısı	4
Köy sayısı	27

Kaynak: Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü Kuruluş Dosyası,2000-EĞİRDİR

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan 858 ilçenin gelişmişlik sıralamasına ilişkin çalışmaya göre, Isparta İli bünyesindeki ilçelerin gelişmişlik durumları Tablo (5) 'de verilmiştir([8]). Bu çalışmada İstanbul, Ankara ve İzmir illeri ve ilçeleri gelişmiş merkezler olarak kabul edilmiş ve araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu durum dikkate alındığında Isparta İline bağlı ilçelerin gelişmişlik sıralamasındaki yerlerinin iyi olmadığı ortaya çıkmaktadır. Yapılan çalışmada 6 gelişmişlik grubu bulunmaktadır. Eğirdir İlçesi bu gelişmişlik sırasında 3. gelişmişlik grubunda yer almaktadır.

Tablo (5) Isparta İli İlçelerinin Gelişmişlik Sıralaması

İlçe Adı	858 İlçe İçindeki Gelişmişlik Sırası	İl İçindeki Gelişmişlik Sırası	Gelişmişlik Grubu
Merkez	25	1	2
Uluborlu	92	2	2
Atabey	123	3	3
Yenişarbademli	165	4	3
Eğirdir	167	5	3
Senirkent	181	6	3
Keçiborlu	182	7	3
Şarkikarağaç	216	8	3
Yalvaç	253	9	3
Gönen	302	10	3
Gelendost	303	11	3
Aksu	393	12	4
Sütçüler	444	13	4

Kaynak: DPT, 1996 , İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması

([8]) DPT, 1996. *İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması,* Devlet Planlama Teşkilatı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum genel Müdürlüğü, Ankara.

Orman Köy ilişkileri Genel Müdürlüğü (ORKÖY) tarafından yapılan "ORKÖY Hizmetlerinde Öncelik Sıralaması" adlı çalışmada Isparta İli 21. sırada yer almıştır. Bu çalışmada illerin önceliklendirilmesinde çeşitli ölçütler kullanılmıştır. Ölçütler incelendiğinde il ormanlarının değerliliği açısından birçok ilden geri kaldığı görülmektedir. Daha öncede açıklandığı gibi Eğirdir İlçesi orman kaynaklarının 2/3'ü verimsiz ve bozuk niteliktedir. Çalışmada halk-orman ilişkileri, orman serveti (m^3), orman köyü nüfusuna bölünerek ölçüt haline getirilmiştir. Dolayısıyla bozuk nitelikteki orman alanları üzerinde ağaç serveti düşük olduğundan, Eğirdir Yöresi bu ölçütten düşük puan almıştır ([9]).

Ormancılık sektörünün sağladığı yararlar açısından il değerlendirilecek olursa, Isparta İlinin tüm İller içinde 15. sırada bulunduğu görülmektedir. Yani ormancılık sektörünün İl ekonomisine katkısı önemli düzeydedir. Tablo (6)'da, Isparta İline bağlı ilçelerin ORKÖY hizmetlerindeki öncelik sırası verilmiştir. Bu çalışmada Türkiye genelinde orman kaynaklarıyla ilişkisi olan 510 ilçe ele alınmıştır. Eğirdir İlçesi bu çalışmada 95. öncelik sırasındadır. Yani, ORKÖY hizmetleri açısından öncelikli olarak kalkınma çalışmalarının yapılması gereken ilçeler arasındadır.

Tablo (6) Isparta İli İlçelerinin ORKÖY Hizmetlerinde Öncelik Sırası

İlçe Adı	İl İçindeki Öncelik Sırası	Türkiye Çapındaki Öncelik Sırası
Sütçüler	1	66
Şarkikaraağaç	2	94
Eğirdir	3	95
Yalvaç	4	160
Gelendost	5	188
Keçiborlu	6	289
Atabey	7	274
Merkez	8	474

Kaynak: ORKÖY, 1976, Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü, Envanter ve İstatistik Şube Müdürlüğü, Yayın No: 3

Isparta İli orman köyü sayıları ve nüfusları açısından Tablo (7)'deki bir görünümle karşımıza çıkmaktadır.

Tablo (7) Isparta İli Orman Köyleri Sayıları ve Nüfusları

Orman İçi Köy		Orman Bitişiği Köy		Orman Köyü Toplamı	
Adet	**Nüfus**	**Adet**	**Nüfus**	**Adet**	**Nüfus**
60	21 782	84	44 382	144	66 164

Kaynak: ORKÖY, 2000, İllere Göre Orman Köyü Sayıları ve Nüfusları, Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü

Orman köylerinin Isparta İli bünyesinde bulunan tüm köyler açısından durumu incelendiğinde, orman kaynaklarının ve ormancılık uygulamalarının taşıdığı önem ortaya çıkmaktadır. Zira, Isparta İli bünyesinde toplam köy sayısı 206' dır. Tablo (7)' den de görüleceği üzere 206 köyün, 144'ü orman köyüdür. Yani, Isparta İlindeki köy yerleşimlerinin % 70'i orman köyü niteliğindedir. Bu rakam orman kaynakları ve ormancılık uygulamalarının kırsal yöre düzeyindeki önemini ortaya koymaktadır.

([9]) ORKÖY, 1976. *ORKÖY Hizmetlerinde Öncelik Sıralaması*, Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü, Envanter ve İstatistik Şube Müdürlüğü, Yayın No: 3, Ankara.

4. EĞİRDİR YÖRESİ ORMAN KAYNAKLARININ YÖRESEL EKONOMİYE VE KALKINMAYA KATKILARI

Orman kaynaklarının ve ormancılık uygulamalarının yöresel ekonomiye ve kalkınmaya katkıları; orman ana ve yan ürünleri üretimi, ormancılık çalışmalarından elde edilen gelir ve istihdam ve orman kaynaklarının turizm açısından sağladığı katkılar olarak incelenmiştir.

4.1. EĞİRDİR YÖRESİ ORMAN KAYNAKLARININ ORMAN ANA ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ YÖNÜNDEN KATKILARI

Orman işletmelerinin en önemli görevlerinden birisi, ülkenin ihtiyacı olan odun hammaddesinin karşılanmasıdır. Eğirdir Yöresi orman kaynaklarının işletilmesi ile görevlendirilmiş bir birim olan "Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü" bu görevini orman kaynaklarının verimliliği ölçüsünde yapmaya çalışmaktadır. Tablo (8) 'da Eğirdir Yöresi orman kaynaklarından üretimi yapılan orman ana ürünleri üretim miktarları verilmiştir. Üretimi yapılan bu ürünler gerek Eğirdir İlçesi ve gerekse Isparta İli dahilinde kurulu olan orman endüstrisine hammadde olarak girdi vermektedir.

Tablo (8) Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü Ana Orman Ürünleri Üretimi

ÜRÜN ÇEŞİDİ	1999 (m3)	2000 (m3)
Dikili Damga Miktarı	40 000	48 706
Tomruk Üretimi	17 563	18 870
Tel Direği Üretimi	806	776
Maden Direği Üretimi	2 889	4 007
Sanayi Odunu Üretimi	1 782	3 117
Kağıtlık Odun üretimi	1 106	6 000
Yakacak Odun Üretimi	24 146	32 893
Lif Yonga Üretimi	9 680	5 758
Endüstriyel Odun Üretimi	33 826	38 651

Kaynak: Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü Kuruluş Dosyası,2000-EĞİRDİR

4.2. EĞİRDİR YÖRESİ ORMAN KAYNAKLARININ ORMAN YAN ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ YÖNÜNDEN KATKILARI

Eğirdir Yöresi' nin tıbbi ve aromatik bitki yönünden zengin bir potansiyeli vardır. Tıbbi ve aromatik bitkilerin tespitine yönelik olarak yapılan bir çalışmada*; diken ardıç tohumu, ısırgan, kekik, ayva dane, teke sakalı, boz şavla, tavşan otu, it burnu, kuzu göbeği, çam sakızı, böğürtlen, çiğdem, arı çiçeği, ebe gömeci, sümbül, su teresi, ada çayı, papatya, katran, ayva yaprağı, çıtlık, bodur mahmut, yayla çiçeği, labada, baldıran, saçkıran otu, salep, karağan, yavşan, altın otu, mantar, sumak, kuşburnu, ıhlamur, oğlan otu, köpek bostanı*, gibi bitkilerin yörede doğal olarak yetiştiği bildirilmektedir.

Yörede yaşayan insanların bu bitkileri kullanım yoğunluğunun belirlenmesine yönelik olarak yapılan anket çalışmasında; sırasıyla *kekik, boz şavla, ada çayı, ısırgan otu, kuzu göbeği, ayva dane, yavşan, kuşburnu, yayla çiçeği, salep, altın otu, karağan* gibi bitkilerin çeşitli hastalıkların tedavisinde yoğun bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Ayrıca bu bitkilerin ticareti de yapılmakta ve yöresel halka ekonomik yönden de katkı sağlamaktadır. Fakat, bu bitkilerin doğal ortamlarından toplanması esnasında yanlış hasat tekniklerinin kullanılması nedeniyle, bitkiler zarar görebilmekte hatta bazı türler yok olma tehlikesine maruz

kalabilmektedir. Örneğin; Yuvalı ve Tepeli köyleri mıntıkalarında salep, Bağören Köyü ve Barla Kasabası civarında karabaş otu yok olan türler arasındadır([10]).

4.3. EĞİRDİR YÖRESİ ORMAN KAYNAKLARININ GELİR VE İSTİHDAM YÖNÜNDEN KATKILARI

Orman kaynaklarında yapılması gereken çeşitli ormancılık uygulamaları *(ağaçlandırma, silvikültürel uygulamalar, istihsal faaliyetleri, orman yangınları ile mücadele, vb. gibi)* belirli bir işgücü kullanımını gerekli kılmaktadır. Kullanılan bu işgücü ile ormancılık hizmetleri yerine getirilirken, istihdam edilen kişilere de çalışmalarının karşılığı olarak ödeme yapılmaktadır. Böylece ormancılık hizmetlerinde çalışan kişiler gelir elde etmektedir. Eğirdir Yöresi orman kaynaklarında yapılan çeşitli ormancılık faaliyetlerinde görev yapan kişilere yapılan ödemeler Tablo (9) 'da verilmiştir. Yapılan ödeme miktarlarından da görüleceği üzere orman kaynakları Eğirdir Yöresi insanlarına gelir ve istihdam yönünden büyük bir katkı sağlamaktadır.

Tablo (9) Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü Gelir Durumu ve İstihdam Edilen Kişilere Yapılan Ödemeler

Gelir ve Harcama Çeşidi	1999 (TL.)	2000 (TL.)
İŞLETME SATIŞ GELİRLERİ	852 550 000 000	1 243 822 600 000
ÖDENEN İSTİHKAK TUTARLARI	256 000 000 000	419 000 000 000
SİLVİKÜLTÜREL YATIRIM FAALİYETLERİ	90 000 000 000	170 000 000 000
ORMAN YANGINLARI İLE MÜCADELE	130 000 000 000	225 000 000 000
GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	268 000 000 000	355 000 000 000
İŞLETME KARI	91 000 000 000	135 000 000 000

Kaynak: Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğü Kuruluş Dosyası,2000-EĞİRDİR

4.4. EĞİRDİR YÖRESİ ORMAN KAYNAKLARININ TURİZM YÖNÜNDEN KATKILARI

Eğirdir Yöresi orman kaynakları içerisinde özel nitelikli alanlar bulunmaktadır. Bu alanlar; Kovada Gölü Milli Parkı, Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı, Yazılı Kanyon Tabiat Parkı olmaktadır. Korunan alan statüsündeki bu orman kaynakları, Eğirdir Yöresi turizmine büyük katkı sağlamaktadır. Bu alanların özellikleri aşağıda verilmiştir.

Kovada Gölü Milli Parkı

Eğirdir ilçesi sınırları içerisinde bulunan Kovada Gölü Milli Parkı'nın alanı 6534 ha'dır. Orman Bakanlığı tarafından 1970 tarihinde milli park olarak ilan edilmiştir. Milli park alanı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 1992 yılında I. Derecede Doğal Sit Alanı olarak tescil edilmiştir. Alan içerisinde Kırıntı, Karadiken, Yukarı Gökdere, Akbelenli, Yuvalı ve Serpil köyleri bulunmaktadır.

Milli Parkın uzun devreli gelişim planı yapılmadığından, yerli ve yabancı ziyaretçilerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek düzeyde tesis bulunmamaktadır.

Zengin bir örtüsüne sahip olan milli park, kızılçam, karaçam, çeşitli meşe türleri, kokar ağaç ve ardıç gibi ağaç türleri ile hayıt, sandal, kocayemiş, funda, çitlenbik, yabani zeytin, akça kesme, mersin,

([10]) OĞUZ, S., 2001., *Eğirdir Yöresi 'nin Tıbbi ve Aromatik Florası* , IFSA, 2. Orman Fakülteleri Öğrencileri Kongresi, İstanbul.

menengiç, sumak, muşmula, alıç, böğürtlen, yabani gül, defne, tesbih ağacı, karaçalı, kördiken gibi çalılar ile kaplanmıştır.

İçerisinde Kovada Gölü'nün olması itibariyle fauna bakımından iki farklı ekosistem bulunmaktadır. Göl ekosistemi içerisinde, sazan, tatlı su levreği ve istakoz bulunmaktadır. Orman ekosistemi içerisinde ise bulunan yabanı hayvanı türleri; yaban domuzu, sansar, porsuk, tilki, tavşan ve sincaptır. Kuş faunası olarak; yaban ördeği, kaz, keklik ve çulluk görülmektedir.

Park alan içerisinde yapılabilecek doğa turizmi etkinlikleri olarak, piknik, kamping, manzara seyri ve sportif olta balıkçılığı sıralanabilir.

Kovada Gölü Milli Parkı, Eğirdir'e 30 km, Isparta'ya ise 64 km mesafededir.

Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı

Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı, Eğirdir ilçesi sınırları içerisinde olup, alan içinde bulunan kasnak meşesi ormanı Türkiye'ye has, endemik ve tehlikeye maruz olması nedeniyle 1987 yılında tabiatı koruma alanı olarak ilan edilmiştir. Alanı 1300,5 ha'dır.

Bitki örtüsü bakımından zengin olan alan içerisinde, 218 bitki örtüsü tespit edilmiş olup başlıcaları; kasnak meşesi, saçlı meşe, makedonya meşesi, mazı meşesi, lübnan sediri, karaçam, kızılçam, toros göknarı, katran ardıcı, kokar ardıç, boylu ardıç ve bazı akçaağaç türleridir. Yaban hayatı türleri olarak; kurt, tilki, porsuk, sansar ve yaban domuzu bulunmaktadır.

Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı, bilim ve eğitim amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca günübirlik geziler, çevreyi ve doğayı tanıma gibi etkinlikler yapılabilmektedir.

Kasnak Meşesi Tabiatı Koruma Alanı, Eğirdir 'e 32 km, Isparta'ya 69 km mesafededir.

Yazılı Kanyon Tabiat Parkı

Isparta ili Sütçüler ilçesi sınırları içerisinde yer alan Yazılı Kanyon Tabiat Parkı, bitki örtüsü, yaban hayatı ve ilginç jeolojik özelliklerinden dolayı 1989 yılında tabiat parkı olarak ilan edilmiştir. Alanı 600 ha'dır.

Tabiat parkında, kızılçam, kızılağaç, saçlı meşe, çınar, ardıç, ceviz, pırnal meşesi, keçi boynuzu, akça kesme, defne, zeytin, sandal, sakız, tesbih, mersin, alıç, karaçalı, laden, katır tırnağı, zakkum, yaban gülü, sarmaşık ve eğrelti gibi bitki türleri bulunmaktadır.

Domuz, yaban keçisi, tilki, porsuk, tavşan, sincap, kartal, kızıl akbaba, doğan, güvercin, üveyik ve keklik, tabiat parkının yaban hayatını oluşturmaktadır.

Alanın doğal kaynak değerleri olan bitki örtüsü, yaban hayatı, kanyon içerisinde akan Göksu Çayı'nın yanında tarihi ve arkeolojik bakımdan önemli olan yazılı lahitler ve tarihi kalıntılar bulunmaktadır. Tabiat parkına ismini veren yazılı lahitler, M.S. 50-138 yılları arasında yaşamış olan filozof Epiktetos'a aittir. Bunun yanında Adada kentinden Aspendos'a (Belkıs) uzanan kral yolu tabiat parkı içerisinden geçmektedir.

Tabiatı parkı içerisinde piknik, kamping, doğa yürüyüşü, tırmanma, manzara seyri ile tarihi ve arkeolojik değerlerin görülmesi ve fotoğrafçılık etkinlikleri yapılabilmektedir.

Isparta'ya 94 km mesafede bulunan tabiat parkının Eğirdir 'e uzaklığı 80 km'dir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

İlçenin sahip olduğu orman kaynaklarının verimli bir şekilde işletilmesi için; hem koru ormanları ve hem de baltalık ormanların verimli hale getirilmesi gerekmektedir. Koru ormanlarının % 62'si bozuk vasıflıdır. Bu ormanların uygun ağaçlandırma ve silvikültürel tedbirlerle kısa zamanda verimli hale getirilmesi mümkündür. Verimsiz orman alanları verimli hale getirildiğinde, orman kaynaklarından daha fazla miktarda orman ürünü elde edileceği gibi, bu kaynakların gelir ve istihdam yönünden katkıları daha da artacaktır.

Eğirdir Yöresinin sahip olduğu orman kaynaklarının miktarı ve niteliği, kırsal yörede yaşamını sürdürmeye çalışan insan kitlesiyle ilişkiye getirildiğinde, ormancılık uygulamalarının yeri ve orman kaynaklarının yöresel kalkınmadaki önemi ortaya çıkmaktadır. Zira, Eğirdir Yöresi kırsalında bulunan köylerin büyük bir miktarı orman köyü olup, bu köylerde yaşayan nüfusun büyük bir çoğunluğu da orman köylüsü durumundadır. Orman köylülerinin orman kaynaklarıyla ilişkilerinin dengeli bir konuma sokulması için, kırsal yoksulluğun giderilmesine yönelik kalkınma çabalarına yer verilmesi gerekmektedir. Bu konuda, ORKÖY Genel Müdürlüğü 'ne önemli görevler düşmektedir.

Eğirdir İlçesi orman kaynaklarının kullanımına yönelik toplumsal taleplerin belirlenmesi için çeşitli araştırmaların ilçe bazında yapılması gerekmektedir. Toplumsal taleplere ilişkin ilçe içerisinde iki farklı toplum kesiti bulunmaktadır. Bunlardan ilki orman kaynaklarıyla doğrudan ilişkili orman köylüleridir. İkincisi ise, ilçe merkezinde yaşayan kent insanlarıdır. Her iki toplumun orman kaynaklarının kullanımı ile ilgili olarak farklı talepleri bulunmaktadır. Orman köylüleri çevrelerindeki ormanların kendilerine; gıda yakacak ve yapacak odun, ot yada yem ve istihdam sağlamasını isterken; kent insanlarının rekreasyonel talepleri *(dinlenme, piknik, sportif etkinlikler vb. gibi)* gündeme gelmektedir. Diğer taraftan ilçe dışında yaşamlarını sürdüren ülke insanlarının da bu orman kaynaklarından çeşitli beklentileri vardır. Sonuç olarak tüm bu talepler dikkate alınarak toplumun değişik kesimlerinin Eğirdir İlçesi orman kaynaklarından beklentilerinin karşılanması için işletme amaçları belirlenmelidir.

Eğirdir Yöresi orman kaynaklarının ve ormancılık uygulamalarının yöresel ekonomiye ve kalkınmaya katkıları; orman ana ve yan ürünleri üretimi, ormancılık çalışmalarından elde edilen gelir ve istihdam ve orman kaynaklarının turizm açısından sağladığı katkılar olarak incelenmiştir. Bunlardan en önemlisi ise, yöre orman kaynaklarının turizm açısından sağladığı katkılar olmaktadır.

Doğa turizmi etkinlikleri, iç ve dış turizme, toplum katmanları ve bölgeler arası gelir farklılıklarının dengelenmesine, kırsal alanlarda hareketsiz olan kaynakları harekete geçirmesi ve kırsal kesime girişimcilik ruhunu taşıması gibi etkilerle emek ve girişim faktörlerinin verimliliğinin artmasına, toplumun, orman kaynakları ile ilgili değer yargılarının gelişmesine ve entansif odun hammaddesi üretimi yapılacak alanların kolay korunması ve geliştirilmesine destek vermektedir.

Bunun yanında, bu etkinlikler özel koruma statüleri çerçevesinde gerçekleştirildiğinden ve koruma-kullanma dengenin oluşması esas olduğundan, doğayı etken korumanın bir aracı olarak kullanılabilecek araçlar şeklinde de işlev görmektedir ([11]).

Bu açıdan Eğirdir Yöresinde doğa turizmi etkinliklerinin geliştirilmesi ile ekonomik ve sosyal anlamda oluşacak faydalar aşağıda açıklanmıştır:

- Eğirdir yöresi orman kaynakları, iklimi, her mevsim alana ait turizm kaynaklarından yararlanmaya uygundur. Ulaşım ağı elverişlidir. Değişik ilgi alanlarına cevap verebilecek her biri ayrı güzellik

([11]) KORKMAZ, M., 2001, *"Orman Kaynaklarında Doğa Turizmi ve Av Turizmi Etkinliklerinin Ekonomik Çözümlemeleri",* İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul (Yayınlanmamıştır)

taşıyan göl, orman, yayla ve dağ peyzajı yönünden değerli noktalar bulunmaktadır. Bu alanlar ile ilgili alt yapı tesisleri oluşturulup hizmet verilmeye başlanarak hedeflenen kapasiteye ulaştığında çok yönlü bir kazanç söz konusu olacaktır. Elde edilen kazanç ile hem yerel halkın gelirleri artacak ve yaşam düzeyi yükselerek bölgeden dışarı olan göçler önlenecek, hem de doğal kaynakların korunması ve devamlılığı sağlanabilecektir.

- Doğa turizmi etkinliklerinin geliştirilmesi, bu sektörde istihdam edilen kişi sayısını arttıracak ve gelir getirici bir etki yaratacaktır. Bu etkinliklerin doğası gereği, istihdam edilen personelin tamamı yöre halkından seçilecek ve bu personel, ziyaretçi sayısının artması ve yapılan doğa turizmi etkiliklerinin çeşitlenmesi sonucu yeni yapılacak tesislerde istihdam edilecektir.

- Yörede, doğa turizminin gelişiminin yerel halk üzerindeki bir başka etkisi de yerel girişimcilerin bu etkinlikler içerisinde bireysel veya örgütlü olarak yer alacak olmalarıdır. Yani yerel girişimciler, gerek tekil olarak gerekse de kooperatif veya dernekler kurarak gelir elde edebileceklerdir.

- Eğirdir Yöresinde yaşayan yerel halkın kültürünü yansıtan el sanatları halı ve kilim dokumacılığıdır. Bu açıdan bakıldığında doğa turizmi etkinliklerinin gelişimi ile el sanatı ürünlerin pazarlanması olanakları gelişecektir. Çünkü doğa turisti, doğa turizmi etkinlikleri için geldiği alanlarda yerel yaşam tarzı ve yerel yapı elemanlarına önem vermektedir.

- Eğirdir Yöresi korunan alanlarının uzun devreli gelişim planları halen yapılmamıştır. Doğa turizminin gelişmesi, bu planların doğa turizmi ile ilgili tüm noktaları da içerisine alacak şekilde süratle bitirilmesine bağlıdır. Bu etkinliklerin geliştirilmesi için yapılacak doğa turizmi planlaması ile bölgeye gelecek olan yerli ve yabancı ziyaretçi sayısı artacak, bu planlamaya Eğirdir Gölü de dahil edilerek kitlesel özellik taşıyan turizm biçimi ile bütünleşme sağlanarak, gelen ziyaretçilerin su, kum ve güneş üçgeni ile ifade edilen ve halen bölgede uygulanmakta olan kitle turizmi talepleri de karşılanabilecektir.

- Bunun yanında doğa turizmi planlamasında önemli olan diğer bir nokta, konaklama tesislerinin nerede yapılacağının belirlenmesidir. Bir çok yerde bu tür tesislerin, doğa turizminin uygulama alanı olan orman kaynağı içinde yapıldığı görülmektedir. Akdeniz ve Ege sahil şeridinde de bu şekilde yapılaşma ile orman kaynaklarında bozulmalar görülmüştür. Bu nedenle doğa turizmi etkinlikleri için yapılacak olan tesisler, etkinlik noktasına günübirlik gidilip gelinebilecek uzaklıkta ve orman kaynağının dışında bir yerde yapılmalıdır. Bu noktada Eğirdir'in büyük şansı bulunmaktadır. Bu şans merkezde ve Yeşil Ada'da bulunan ve halen faaliyette olan otel, motel ve pansiyonlardır. Bu tür işletmelerin de gelişmesi, doğa turizmine yönelik olan ziyaretçi taleplerinin artışı ve bu etkinliklerin çeşitlenmesi ile ivme kazanacaktır.

KAYNAKÇA

DİE, 2001. *İllerin Ekonomik ve Sosyal Göstergeleri,* .Devlet İstatistik Enstitüsü, www.die.gov.tr.
DPT, 1996. *İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması,* Devlet Planlama Teşkilatı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum genel Müdürlüğü, Ankara.
GERAY, U., 1995, *"Orman Kaynaklarının Yönetimi",* Ulusal Çevre Eylem Planı, DPT, Ankara
KORKMAZ, M., 2001, *"Orman Kaynaklarında Doğa Turizmi ve Av Turizmi Etkinliklerinin Ekonomik Çözümlemeleri",* İ.Ü. Fen Bilimleri Enstütüsü., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul (Yayınlanmamıştır)
OĞUZ, S., 2001., *Eğirdir Yöresi 'nin Tıbbi ve Aromatik Florası*, IFSA, 2. Orman Fakülteleri Öğrencileri Kongresi, İstanbul.
ORKÖY, 1976. *ORKÖY Hizmetlerinde Öncelik Sıralaması*, Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü, Envanter ve İstatistik Şube Müdürlüğü, Yayın No: 3, Ankara.
ORKÖY, 2000. *İllere Göre Orman Köyü Sayıları ve Nüfusları,* Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü, Ankara.
ÖZDÖNMEZ, M. ve Arkadaşları, 1996., *Ormancılık Politikası Ders Kitabı,* s.7., İ. Ü. Orman Fakültesi Yayınları, İ.Ü. Yayın No: 3968, O.F. Yayın No: 435, İ. Ü. Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul.
ÖZKAN, B.,M., 1995, "*Ekoturizm Politikası*", İnsan ve Çevre Dergisi, Eylül Sayısı, Ankara
NEYİŞCİ, T., 1998, *"Batı Akdeniz Kıyılarının Taşıma Kapasitesi ve Ekoturizm",* Türkiye Kıyıları 98, Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları II. Ulusal Konferansı, 22-25 Eylül, Kıyı Alanları Yönetimi Milli Komitesi ODTÜ, Ankara
TOLUNAY, A., 1998., *Sosyal Ormancılık ve Türkiye Açısından Önemi,* İ. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü'nde hazırlanmış olan doktora tezi (Basılmamıştır), İstanbul.